

Mgr. Michal Kovář

Posudek oponenta

Posuzovaná diplomová práce: *Sámská poesie ve Finsku* Markéty Hořínové

Námítky:

Kritérium areálového výběru, respektive omezení předmětu na poesii sámských autorů, kteří se narodili ve Finsku (a píší severní sámštinou), je dost problematické. Autorka si toho je vědoma, zmiňuje marginálnost státních hranic pro jádro sámské civilizace a kultury, ovšem pro kritéria výběru se ani nesnaží snášet žádné argumenty. Pochopitelným argumentem by snad bylo, že materiál pro svou práci získala na Universitě v Oulu, kde lze předpokládat dostatek právě finských sámských publikací. Jenomže v tamní knihovně se nacházejí publikace např. i norské státní provenience. Největší nakladatelství, zaměřená na všesámskou produkci včetně děl Sámů finských, totiž ČáliidLágadus, Davvi Girji a DAT, sídlí či sídla právě v norské Finmarce. Domnívám se, že publikace z těchto nakladatelství v knihovně University v Oulu zastoupeny jsou.

Na straně 12 přináší podpůrný argument pro omezení předmětu práce pouze na autory narozené ve Finsku – sámská literatura se v různých oblastech vyvíjela jinak, rozuměj snad „jinak rychle“: „Z výše uvedených letopočtů [!] je zřejmé, že literatura se v jednotlivých jazykových oblastech nevyvíjela stejně a nelze ji tedy chápat jako jednotnou.“ Víím, že nejde v první řadě o pokračování úvodního vymezení předmětu, nýbrž o přípravu k představení historického zázemí sámské poesie. Avšak na jedné straně autorka tvrdí, že koncept hranice se v sámské kultuře ignoruje, na druhé píše, že literární úroveň je v různých sámských jazykových oblastech různě vysoká, různě vyvinutá. Odhlédneme-li už od možného protirečení si (Co se tedy myslí jazykovou oblastí? Je daná majoritním, nebo sámským jazykem?), není úplně jasné, jak lze nějakou literaturu chápat jako jednotnou či jednotně vyvinutou a proč by vývoj, pokud něco takového existuje, nemohl probíhat ve skocích čili méně vyvinutá literatura doběhnout více vyvinutou literaturu bez mezidobí.

Úvahy o limitách a podmínkách interpretace joiků jsou převzaté z prací (apelů) sámských vědců. Nezdají se mi však zcela přesvědčivé; literární sdělení předkládaného joiku o Joatka-Elle přece nespočívá v jakési mimesi skutečné osoby či místa a v tom, že vííme přesně, o kterou osobu či místo jde (proč toto vědění pak násobit?), tomu by nakonec lépe sloužila fotografie nebo osobnostní popis, nýbrž například v ironickém a přesto milostném pohledu na blízkou bytost (ironie je v sámské slovesnosti velmi rozšířená) – je tak tlustá a sonorní (jak zvon, pokud nejde o zvon na sobím krku), že mi ji nikdo nevezme (ať už proto, že ji neunes, nebo že o ni nestojí), event. ona si nenechá vzít mě atdp. Možné epiteton Joatka navíc znamená „pokračování“ či „nástavec“, což ovšem čteme jako souvislost se somatickým a snad i charakterovým ustrojením opěvované ženy – i kdyby nešlo o ženu, ale třeba horu nebo karavan. To, že „bílý sob“ znamená Elle, je zřejmé. Možná nám pomůže, pokud vííme, že se bílí či jinak somaticky výrazní sobi poráží, protože příliš přitahují pozornost predátorů (je to zas něco, co nikdo nechce). To však už na základě přímých atributů osoby (tlustá a velká) tušíme. Slovo *čoalkkas* (SGGEN je *čoalkasa*, nikoli *čoalkkasa*, chyba je však již ve zdroji) znamená spíš klapot (sobích paznehtů?) či bušení (kamenů? dupot nohou?) než cinkot. Enigmatické je též (domnělé? mluvící?) toponymum Ginos (SGLoc Ginosis). Může jít o závěj (přejímka z finštiny, srov. Itkonenův *Lappischer Wortschatz*), nebo o ženu velmi malého vzrůstu (*kinnas-elle*, tamtéž). Vše to činí daný joik interpretačně mnohotvarým, a tedy

vlastně literárním dílem. Pokud by tedy joik neměl literární kvalitu a byl jen něčím druhotným jménem, nebo pokud je jen jakýmsi náčrtek stroje, o němž, jsoucizinci či Sámové z jiných oblastí, nevíme, k čemu je určen (účel stroje nelze pochopit ze stroje samotného), proč se jím v literární historii zabývat? A jaký je vůbec rozdíl mezi transitivními slovesy joikovat, opisovat nebo jmenovat (joikem)?

Zobecněně lze říct, že sámská kritika zůstává na konkrétní rovině interpretace textu a jako nesámské odmítá srovnání s kanonickými díly jiných literatur (proč nečíst např. *Giða i jat čuovgadat* jako bukolickou poesii?), což obnáší obecnější (literárnější, filologičtější) pohled. I ten je však možný a zjevně přínosný (srov. kritické, historické a translatické dílo Johanny Domokos, píšící sámsky, finsky, maďarsky, německy a anglicky). Rozhodně nemusí být výrazem despektu vůči sámské kultuře, nýbrž naopak – uznáním její „konkurenceschopnosti“ či „vyvinutosti“.

Diplomová práce je výborným shrnutím přístupu sámské („kolonialistické“) kritiky. Asi by bylo nad rámec práce ukázat sámskou poesii více i mimo tento kontext (daří se to např. u R. M. Lukkari a I.-M. Aikio) – jako lze mluvit o díle Imreho Kertésze mimo kontext literatury o šoa, o díle Herty Müller, Jiřího Kratochvila, Viivi Luik a Pétera Nádase vně literatury tematizující zkušenost s bolševickým totalitarismem apod. Například Valkeapääho dílo k tomu vybízí.

Zpracování tématu považuji za vynikající a ucelené, práci jako publikovatelnou. Jako oponent **navrhuji nejlepší možné hodnocení.**

Poznámky a doplnění:

S. 20, k pozn. pod čarou 23: Čelakovský pracoval buď s Herderovým překladem ze *Stimmen der Völker* (nikoli *Volken*) in *Liedern*, nebo s překladem latinským, převzatým přímo z *Laponie*, jenž sloužil jako zdroj také Herderovi. Anebo s obojím. Každopádně v obou předlohách již tato chyba je:

Nec tamen tædiosus mihi palus kaige es, tibi palus kailva dico vale. Multæ cogitationes animum meum subeunt, dum per paludem kaige vehor. (Schefferus 1673) *Sieh da, dich mag ich leiden, Kaiga-See, / leb wohl, du guter Kailva-See, / viel schlägt mirs schon das Herze /aufm lieben Kaiga-See.* (Herder 1807)

S. 20: Ortografie severní sámštiny není ani tak dílem Friise jako spíš o dvě generace staršího dánského jazykovědce Rasmuse/Rasma Raska. Jeho ortografie se dodnes dočkala jen minimálních změn.

S. 26: Aikiovo dílo *I dyreskinn* není sbírka povídek, nýbrž spíš román.

Na s. 26 se tvrdí, že první publikovanou knihou bylo *Muitalus sámiid birra* (beletrie, 1910) od Turiho, na s. 31 se prvenství v publikování sámskojazyčné beletrie přičítá Jalvimu (publ. 1915): „I v tomto ohledu je možné za jejich předchůdce označit již zmiňovaného Pedara Jalviho, autora prvního beletristického díla publikovaného v sámštině.“

S. 86 – Jakub Majer nepřeložil celou sbírku, jen její „titulární“ báseň.

Terminologické upřesnění: v protestantských denominacích se namísto „kněz“ používá „farář“; označení sámského noida (kouzelníka) za šamana může být zavádějící.

Michal Kovář

V Brně 20. června 2012